

Venyige Sándor
NAP, ÁRNYÉK, BOSZORKÁNY

- Jelenetek egy távházasságból -
 avagy történelemhamisítás két felvonásban

Móricz Zsigmond
 „A nagy fejedelem” és „A nap árnyéka”
 című regényének, valamint
 „Boszorkány”
 című színművének nyomán

SZEREPLŐK

BETHLEN GÁBOR PÉTER, Erdély fejedelme
 KÁROLY H. ZSUZSANNA, a felesége
 BÁTHORY ANNA-MÁRIA,
 HOMONNAY-NAGY GYÖRGY, ellenfejedelem
 M. BORONKAI GYÖRGY, kincstartó
 ÁBEL
 PÉCHY Z. SIMON, kancellár
 ÁGOTA, a fejedelemasszony társalkodónője
 PÁZMÁNY PÉTER-PÁL
 FORGÁCH ZSIGMOND OTTÓ

SZ. SIMONI GYÖRGY
 KERESZTESSY LIP. PÁL, lippai várkapitány
 PANKA, felesége
 BORA, lányuk
 HAJDÚ
 APRÓD
 JÁNOS
 JÓNÁS
*Történik Erdélyben nagyjából a középkor alkonyán és
 az újkor hajnalán*

Második felvonás

1. JELENET

*melyben az események folyása fordulatot vesz,
 amennyiben tanúi leszünk egy fondorlatos merénynek,
 és egy másiknak is kirajzolódni látszanak halovány
 körvonalai*

- Anna kerekí uradalmában -

ANNA Ne szólj! Előbb igyál! Fenékiig!
 HOMONNAY A, nem.
 ANNA Addig nem állok veled szoba, míg fené-
 kiig ki nem iszod. - *iszik* -
 HOMONNAY Megvakul a szemem, ha nézlek.
 ANNA Csak ne, mert akkor hogy találsz ki?
 HOMONNAY Hova tettem a szemem, hogy valaha is
 rád néztem!?
 ANNA Igyál!
 HOMONNAY Nem, nem. Nem bírok!
 ANNA Igyál! Igyál!... - *iszik* - Ne gyere köze-
 lebb! Nem azért támasztottalak fel a por-
 ból, hogy rám mássz!
 HOMONNAY Csillag!
 ANNA Unlak.
 HOMONNAY Azért jöttem, Anna, Bécsből, a császári

udvarból, hogy miféle boszorkánytanyát
 csináltál te ebből a kedves kis házból?
 ANNA Valamikor nagy és pompás kastély volt
 ez neked.
 HOMONNAY Azóta... minden kicsi lett azóta nekem:
 csak te nőttél nagyra.
 ANNA Hah! Meg akarsz menteni?
 HOMONNAY Egész szíved.
 ANNA De jó nekem!
 HOMONNAY Még Bécsbe is azt beszélték, hogy ilyen
 főboszorkány, mint te vagy, nincs egész
 Európában.
 ANNA Te, ostoba. Miket beszélsz?
 HOMONNAY Én megrettentem, Anna, és könyörögtem
 őfelségének, engedje meg, hogy idejő-
 jek, és én téged megváltalak: minden
 dac árán feleségül kérlek, s ewel életedet,
 vagyonodat és becsületes tisztességedet
 adom neked nászajándéku. Bár akármit
 is tettél...
 ANNA Mit csináltam én, te együgyű!?
 HOMONNAY - *iszik* - Hírelik, hogy szekérszám vásá-
 roltad a bűvölőszereket s szerszámokat.
 ANNA - *cinikusan* - Elég pincém van, elfér ben-
 nük.
 HOMONNAY Te már nem szereted azt, amit az embe-

- rek szeretnek. Árva vagy, Anna, senki sem nevelt jóra...
- ANNA De kinek mi köze hozzá, te cethal, hogy ha én bezárva vagyok a magam házában, hogy mit teszek?
- HOMONNAY - *iszik* - Bizony köze van, mert mindenki azt szeretné, ha otthon is úgy fertelmeskedhessen, ahogy ő akar! De mi lesz akkor a világgal? Hogy lehessen a fejedelmeknek jó rendet tartani, ha ki-ki a maga módján él? Senkinek sem szabad másmilyennek lenni, mint mindenki!
- ANNA Honnan veszed a bátorságot, hogy engem leckéztess?!
- HOMONNAY Onnan, hogy téged soha senki sem szeretett, és nem is fog soha, csak én. Téged mindenki csak szolgált és megkívánt, de én szeretlek! Én egy olyan édes fiú vagyok, akit nagyon lehet szeretni.
- ANNA Nem érted, hogy nem kellesz!? Nem érted? Ha egy férfi egy nőnek nem kell, akkor lehet az Istennek első arkangyala... nem kellesz!
- HOMONNAY Azt hiszed, nem tudja mindenki Bécsben, Krakkóban, Pozsonyban, hogy még mindig a fejedelem után sáriasz?
- ANNA - *bort tölt* - Ezt is idd meg!
- HOMONNAY - *miközben kiíssza a kupát* - De annak meg te nem kellesz, némbor, fel nem vesz soha! Mert ő a fejedelem, s neki akkor se lehetne, ha akarná! Csak mellettem lehetsz fejedelemasszony, nem érted?!
- ANNA Takarodj a szemem elől!
- HOMONNAY Még találkozunk!
- ANNA Mi már nem. - *Anna hangosan felnevet, Homonnay összecusklík, miközben belép Bethlen.*
- BETHLEN Elájult?
- ANNA Nem. Meghalt. Neked.
- BETHLEN Megölted? Megmérgezted?
- ANNA - *bort nyújt Bethlennek* - Ne beszélg! Előbb igyál! Fenékg!
- BETHLEN - *kiüti Anna kezéből a serleget; Anna újból tölt, beleiszik, majd megcsókolja a fejedelmet; Bethlen kiköpi a bort.*
- ANNA Tölem ne féjl! Tőle meg már felesleges.
- BETHLEN Miből gondolod, hogy félted tőle?
- ANNA Akinek a királyi Magyarország van a háta mögött, attól szoktak félni.
- BETHLEN Az én székemben nem sok idő jut félelemre. És ésszel a félelem is legyűrhető. Csak a megfelelő levelet kell elküldeni a megfelelő helyre. A török gyorsan meggyőzte a háttérben állókat, hogy a porta számára én vagyok az egyetlen elfogadható fejedelem. Én küldtem a legtöbb ajándékot nekik. Úgyhogy nem. Homonnay már nem volt ellenfél... De azért...
- ANNA - *közbeváág* - Szívesen. És amattól? - *borral kínálja* - Attól se félsz?
- BETHLEN - *iszik* - Amaz nem ellenség. A társam.... Kötelességem is van... Is?
- BETHLEN Szerettem is. Ma is... csak nehéz... - *iszik* - Ott ül az öreg székben, betakarogtatva... más megpattan a hőségtől... ő meg fázik... borzong... „Mit” álmodtál? Kérdem „Halált.”
- ANNA Halálal álmodni: lakodalmat jelent. Azt álmodtam az éjjel... Hedviga néném királyné Krakkóban... A király haldoklik... Ki jön velem: üljünk rá a lengyel trónra! Haljon meg Zsuzsanna, s vedd el Hedvigát! Légy király Krakkóban! Ha öreg is, sebaj, majd meghal. Koronáztasd meg magad: ott vannak a birodalmaim, azt mondják, hogy egy millió hold...
- BETHLEN Ostoba boszorkány!
- ANNA Ha más nem, a tudomány segít... Boszorkány vagyok, azt mondod: hát leszek boszorkány. Teérted, fejedelem, csak teérted.
- BETHLEN Zsuzsannát el nem hagyhatom...
- ANNA Akkor öld meg!
- BETHLEN Lehetetlen! - *iszik* -
- ANNA Akkor ölje meg magát ő...
- BETHLEN Hány éves a nénéd?
- ANNA Ha az árnyék beleolvad a sötétségbe, azaz Isten kijelölte a munka idejének a végét!
- BETHLEN Hány éves?
- ANNA Hedviga? Már nem mai báránka.
- BETHLEN Neked nem számít senki élete? Te úgy számolsz minden élővel, hogy ha akarom, nem él? - *iszik* - Ne neved, mert szétzúzom ezt az egész boszorkányfészeket! Csak megpisszenj, leromboltatom, s sóval vettemem be a helyét...
- ANNA Igen?
- BETHLEN Igen! Miért nincsenek itt emberek? Miért vagyunk mindig kettesben?
- ANNA Behívjak valakit?
- BETHLEN Nem kell. Még ma akarok elmenni innen.
- ANNA Ezt szerettem volna felségednek tanácsolni.
- BETHLEN - *iszik, majd megöleli Annát és lassan*

szerelemben *vegyülnek* - Mondd meg miért szerettek?! Mert boszorkány vagy? Mert tudod a titkokat? Nem! Azért szerettek, mert te vagy a bűn, a rothadás, a gyalázat. És a tiszta embernek bele kell néha feküdni a sárba, és meg kell benne hemperegni, mint a dísznőnek a mocsárban... - *szeretkeznek* - Te vagy az a haszontalan, fölös szemét, amit a forró víz, mint a tajtékot kivet magából... Én téged szerettek, mert kívánlak, mert nem tudlak lenyelni... - *iszik* - Én Zsuzsannát is csak azért szeretem, mert fentebbről rántottam le, s megtörtem: de téged ezerszer jobban meg foglak emészteni, s kiokádlok magamból... azért szerettek, mert veszélyességgel játszom miattad: nem téged, a rettenetességet akarom veled... Eredj, buja dög, és búj el a világ szeme elől, és akkor élhetel kilencvensztendős korodig... még megmenekülhetsz, más-képp az árokpartra kerülsz, katonák fognak átvonulni rajtad és otthagynak sarki cédák szoknyájában... s hiába volt millióholdas birodalom, ami rád néz: koldusként halsz meg, könyöradományra szorulva...

ANNA Milyen jó, hogy van, aki szeret... Milyen jó, hogy ily szépeket mond, aki engem szeret...

BETHLEN Rajtad kívül nekem már semmiben sincs örömöm.

ANNA Még a háborúban sem?

BETHLEN Element a kedvem a háborútól.

ANNA Kár volna, ha elmúlnának a szép gyilkolások.

BETHLEN Mindig csak ölni, ölni.

ANNA Az az élet.

BETHLEN Sír érted a szívem, megszakad érted a lelkem, de nem vehetem le rólad, ami rajtad van. Nem tudok az akasztófának parancsolni... Ha gyereket szülnél nekünk, esetleg... A cédaságod öl meg, a te boszorkányságod senkinek sem árt, csak neked... Miért nem vigyáztál tizenkét éves korodban, miért nem tudtad, hogy valaki vár valahol, és tisztán kell magad megadnod neki... Hány éves voltál, amikor nem gondoltál rám?

ANNA Kí emlékszik olyan régi időkre?

BETHLEN - *részezen* - Meghalok?

ANNA Nem. Csak elájulsz. Nekem. - *az ájult Bethlen fölött* - Mit szeret az ember egy férfin? Éppen olyan büdös és ápolatlan,

mint a többi... Talán azt, hogy erős?... Azt, hogy különb a többinél, aki van?... Azt, hogy tud markolni s el tudja törni az ember derekát?... tud nevetetni és bizsergetni, s az jó?... azt, hogy mégis férfi, s... és elérhetetlen? - *varázslógesztus* -

2. JELENET

melyben a két nő közötti zaklatott bizonytalanság egy furcsa fordulattal a világ végére veti a fejedelmét, ahol ki-derül, hogy miként ért szót

- egy parasztházban -

a társadalmi hierarchia két pólusának képviselője: egy hajdú és egy uralkodó, miközben a paraszti egyszerűség motívuma emelkedik a dramaturgiai érvelés rangjára

HAJDU Csak feküdjék. Egyék. Igyék.

BETHLEN Hova kerültem?

HAJDU Kimerült

BETHLEN Sőt nem használnak kentek?

HAJDU Nem.

BETHLEN Miért?

HAJDU Nincs.

BETHLEN Hát kenyeret?

HAJDU Asse.

BETHLEN Miért?

HAJDU Assincs.

BETHLEN Hát mit esznek?

HAJDU Húst.

BETHLEN De hozzá?

HAJDU Hun ezt, hun azt.

BETHLEN Mit?

HAJDU Sulymot... Böngyöt.

BETHLEN Mi az?

HAJDU Sulyom, böngyő.

BETHLEN -*szünet*- Vallás?

HAJDU Mi a?

BETHLEN Mi a vallásuk?

HAJDU Vallás?

BETHLEN Hit... Mit hisznek? Katolikusok, vagy reformátusok?

HAJDU Mineka?

BETHLEN Hát az Isten... Istent hinni... imádni...

HAJDU Nem érünk mink rá a boloncságra. Ott a marha.

BETHLEN Mikor láttak papot?

HAJDU Mija? Esszik vagy isszák?

BETHLEN - *szünet* - Ezt fogadja el.

HAJDU Mija?

BETHLEN Pénz. Hogy megmentett.

HAJDU Mija?

BETHLEN Nem akar pénzt?

HAJDU Mineka? Őrizgetni?

BETHLEN Vásárolni rajta.

HAJDU Mit?
 BETHLEN Kenteknek is csak kell valami.
 HAJDU Mi?
 BETHLEN Hát magának nincs semmije?
 HAJDU Van.
 BETHLEN Mi?
 HAJDU Baromjóságom van.
 BETHLEN Mennyi?
 HAJDU Ekkevis.
 BETHLEN Azt is szerezni kellett. Valami keresés
 kendnek is elkél. Hogy vigyáz magára?
 HAJDU Én csak arra vigyázok, hogy mindig
 legyen annyi marhám, amiből a kár
 kiteljék...
 BETHLEN Hát hány darab marhája van?
 HAJDU Vagy kétszáz.
 BETHLEN Kétszáz?... Mit akar; az egy egész csor-
 da...
 HAJDU Gulya.
 BETHLEN Oszt mit csinál vele?
 HAJDU Őrzöm... Vigyázok rá, hogy baja ne
 legyenik...
 BETHLEN - *szünet* - Asszony?
 HAJDU Nincs.
 BETHLEN Miért?
 HAJDU Ide?
 BETHLEN Az asszony mindenütt jó.
 HAJDU Nincs.
 BETHLEN Soha?
 HAJDU Tavasszal.
 BETHLEN Hol?
 HAJDU Bent a faluba.
 BETHLEN Feleség?
 HAJDU Nem.
 BETHLEN Hát?
 HAJDU Nőstiny.
 BETHLEN Maguk itt nem házasodnak?
 HAJDU Minek?
 BETHLEN Hogy legyen miről gondoskodni. Hogy
 legyen mit szeretni.
 HAJDU Itt a barom.
 BETHLEN A barom?
 HAJDU A barom.
 BETHLEN Azt lehet szeretni?
 HAJDU Lehet. Bóttal.
 BETHLEN Miért?
 HAJDU Mer marha.
 BETHLEN Gyerek sincs?
 HAJDU A van.
 BETHLEN Van?
 HAJDU Van.
 BETHLEN Mennyi?
 HAJDU Van vagy tizenhat.
 BETHLEN Micsoda, gyereke?

HAJDU Az.
 BETHLEN Tizenhat gyerek? Hát ha nincs felesége
 honnan van gyereke?
 HAJDU Hát, uram, a feleséget mink nem szeret-
 jük, mer a csak baj. Akadik. De azír az
 asszonyt szeretjük. A meg mindfítig van.
 Kivált tavasszal. Így oszt gyerek is van.
 De kell is. Az ember mindig abba bízik,
 amit maga csinál.

3. JELENET

*melyben újból a fejedelem és asszonya viszonyának ár-
 nyékba borulását követhetjük nyomon, továbbá megtudjuk,
 hogy miként uralják el a boszorkánysághoz tapadó tévkép-
 zetek - személyes motívumokon keresztül - az állami poli-
 tikumot*

- a fejedelem szobájában -

BETHLEN Mit sírsz?
 ZSUZSANNA Síratom ezt a szegény elveszett országot.
 BETHLEN Lippa nem az ország.
 ZSUZSANNA Van még magyar, aki megvédi kegyel-
 medtől a magyar várakat.
 BETHLEN Te tőlem akarod megmenteni Erdélyt?
 ZSUZSANNA Magától kellene megmenteni Bethlen Gá-
 bort.
 BETHLEN Lippa az övék volt már egyszer! Azóta
 minden fejedelem megígérte a vissza-
 adását.
 ZSUZSANNA Az én fiatalságomat adja vissza! Az
 egészségemet! Adja vissza, amit Isten ne-
 kem adott, s amit a kegyelmed istenelleni
 vétkes vad természete tőlem elvett! Mi kö-
 zöm a maga háborúhoz?! Én nem akar-
 tam! A maga vére, meg a bujasága haj-
 szolta, meg a telhetetlen vak kapzsisága.
 Kellett egy ilyen senkinek a legmaga-
 sabbra kapaszkodni! Kí volt maga, ami-
 kor én megismertem? Maga akar hitet
 kelteni az emberekben? Nem látja, hogy
 magában senki nem hisz?... Most aztán
 szűköl, mert retteg, hogy vérit veszik az
 ebek.
 BETHLEN Én szűkölök? Ki mondta, hogy én szűkő-
 lök?! Nem félek, és nincs mitől félnem,
 csak egy van, amitől félek, attól, hogy itt
 van mellettem, valaki, aki nagyobb ellen-
 ségem a legnagyobb ellenségemnél. Te
 semmi asszony, azt hiszed, egy percig is
 ijedtséget csinál nekem a szultán, vagy...
 vagy egy Homonnay?... Azt én el tudom
 intézni, ha olyan asszony van mellettem,
 aki fejedelmi vért hord a testében, de te

	nem vagy fejedelmi, csak egy ijedt kis beteg asszony, amék a maga rémségeitől fél.		4. JELENET
ZSUZSANNA	Hát menjen, s menjen, talál fejedelmi vért, aki fejedelmi nagyszerűséget örökölt ősitől! Ott várja, Kerekiben! Menjen a szemem elől! Annyi mindig voltam, mint egy Bethlen Gábor, ez a senki gyereke, pecérek királya, ez maga. Menjen előlem, s ne közelítsen hozzám soha az életben!		<i>melyben arról folyik a vita hogy márpedig boszorkányok vannak-e, vagy pedig nincsenek-e márpedig</i>
		- a fejedelem udvarában -	
BETHLEN	Én nem vagyok jó ember. Ember vagyok.	JÓNÁS	Á. Nem az.
ZSUZSANNA	- <i>szünet</i> - A te szerelmed nem itt van. A te szerelmed odakinn van. Nem én vagyok, s nem én voltam soha a te szerelmed... Mit számít neked egy ember, és én is csak egy ember vagyok... Késsel ütsz el, és arra se törvény, se hang...	JÁNOS	Há' mér' nem?
		JÓNÁS	Ha boszorkány vóna, akkor mér' nem szabadítja meg magát a börtönből.
BETHLEN	Milyen embert ütöttem én el késsel?!	JÁNOS	Lehet szereti.
ZSUZSANNA	A te koronád vérrel van befröcskölve, és itt már egy igaz ember is meg nem él, csak a boszorkányok, a lidércek és a fertelmes paráznák élnek... Fúj, de utálok ezt a dög fejedelemséget és ezt az utálatos, piszkos életet... De mondom neked, Gábor, még egyszer s utoljára ebben az életben: ha ezt a boszorkányt ez napok alatt meg nem égetteted, akkor majd megégettetem én. Égettesd meg, mert különben soha többé én téged embernek nem tisztellek, hanem török hitű, gyilkos paráznának, aki nem szánod a keresztyén vért, mert abban akarsz fürödni, és kést viszel, a vad, buja, perzselt boszorkány késit minden magyarokra és keresztyénekre. Hogy fogsz te a mennyországba menni?	JÓNÁS	Mit? A börtönt?
		JÁNOS	Egy boszorkány...?
		JÓNÁS	Nagy marha vagy. Ha boszorkány vóna, el se tudták vóna fogni.
		JÁNOS	Mér'?
		JÓNÁS	Há' pont mer' boszorkány.
		JÁNOS	Há' pont azér' fogták meg, mer' boszorkány.
		JÓNÁS	Há' boszorkány nem hagyja magát.
		JÁNOS	Mér'?
		JÓNÁS	Nem olyan. A vérben van, hogy nem olyan.
		JÁNOS	De 'isz aszongyák, hogy látták, hogy kicsi gyerekecskéket megboszorkányozott. Ki látta?
		JÓNÁS	Paisgyártó István uram monta, hogy amikor Bánffy Dienesné Krajnik Jánossal beszélt, akkor hallotta, hogy azok azt mondták, hogy... Nem... Szegedi Mihálynak monta Bánffyné, na, hogy hallotta Betüs Boldizsártul, hogy Ujhelyi Mártonnak monta valaki... Körtvélyesi uram volt... hogy monta neki Körtvélyesi uram, hogy Móré Gáspárnak meséli Ráthonyi Ferenc, hogy súgja Kamuthy Vincének: gyere csak ide mutatok valamit... - <i>hosszú, erős gondolkodás</i> -
		JÓNÁS	Sz'?
BETHLEN	A mennyország nem a fejedelmeknek való.	JÁNOS	Az ajtóhoz mentek, a kulcslyukon benéztek, hát... - <i>szünet, erős gondolkodás</i> -
ZSUZSANNA	Engem nem érdekel! Én már ott vagyok, hogy inkább megölöm magam! Ha Lippát odaadja, megölöm magam, megölöm magam, s akkor jó lesz magának... Tudom, csak erre vár... Akkor aztán mehet, ahová most is menne! - <i>kirohan</i> -	JÓNÁS	Ott volt bent egy kicsi gyerekecske, sz' a boszorkány ott boszorkányozta, aszongyák nagyon tud.
		JÁNOS	Sz' hogy boszorkányozott?
BETHLEN	Az Istenit...	JÁNOS	Hogy, hogy? Hász' ahogy kell.
PÉCHY	- <i>kisvártatva bejön, fűrkészi a fejedelmet, majd a jó hír hozójának biztonságával</i> - Nagyságos uram. Konstantinápolyi követünk írja, hogy az ajándékok jó hatással voltak a portán. Így aztán Lippa is ráér.	JÓNÁS	Varázsolt, vagy mi?
		JÁNOS	Fekete fenét varázsolt. Boszorkányozott. Háromszor csomót kötött a keszkenőn, és azt a feje fölött háromszor megcsavarván, háromszor kiáltott... - <i>szünet</i> -
BETHLEN	- <i>üvöltve</i> - Nem ér rá!	JÓNÁS	Mit, te?
		JÁNOS	Asz nem monta Paisgyártó uram.

JÓNÁS S mi lett a gyerekecskével?
 JÁNOS Asz mán meg azér' nem tudom, mer' pont akkor kellett elmennem, mer' hittak. Vakuljak meg, boszorkányozta.
 JÓNÁS Nagy marha vagy. Ha egy boszorkány-nak akkora nagy hatalma vóna, akkor kincseket varázsolna magának.
 JÁNOS Osz' honnet tudod, hogy nem varázsol?
 JÓNÁS Onnet, hogy akkor jól élnénk.
 JÁNOS Mi?
 JÓNÁS Hát hogyha sok kincse lenne, akkor sok adót fizetne fejedelem urunknak, ha sok adót fizetne, gazdag lenne az ország, ha az ország gazdag lenne, jól élnénk. Rosszul élünk, nincs boszorkány, fene ette vóna meg.

5. JELENET

melyben a fejedelem utolsó elkeseredett kísérletet tesz rá, hogy dinasztikus gondjaira gyógyírt leljen, s amelyben a házasság börtönéből való menekülés lehetősége minden eddiginél közelebbinek tűnik

- a börtönben -

BETHLEN Anna, szép vagy.
 ANNA S tetszik?
 BETHLEN Ül le itt.
 ANNA Vallató székbe?
 BETHLEN Ül csak le, Anna... Jó szállásod van?
 ANNA Kaptam valami szőnyeget, amin egy fekete nap van. Kezd sötétedni. Régen feküdtem már le a nappal...
 BETHLEN ...Nem féltél?
 ANNA Féltettelek.
 BETHLEN Engem?
 ANNA Téged.
 BETHLEN Én kint vagyok és nagy harc előtt.
 ANNA Benne vagy.
 BETHLEN A harcban?
 ANNA De nagyon.
 BETHLEN Mit tehetek, erős törvény alatt vagyok. Fejedelem vagyok. Kereszten vagyok.
 ANNA Két ölelő kar keresztjén, s az el nem bocsát, míg élsz. Vagy míg él. Vagy míg élek.
 BETHLEN Férfi vagyok és nincs senkim... Nincs, akit magam után hagyjak... Anna, szeretlek.
 ANNA Inkább szánsz, nem?
 BETHLEN Mindig szerettelek.
 ANNA Ácsolják a vérpadot.
 BETHLEN Nem bízol bennem?
 ANNA Nem. Megtanított egy szóra: politika.

BETHLEN Mit gondolsz, ki vagyok én? Hazudok én neked?
 ANNA Hazudsz.
 BETHLEN A fejedelemség halottat nem csinál élővé, de éltet meg tud menteni a haláltól.
 ANNA Eressz el, még sok dolgom van. Menj! Jó feleséged van, aki szeret s vár.
 BETHLEN Szeret. Bár ne szeretne! Akkor semmi se volna elmenekülni előle. Így nehéz, de nem lehetetlen.
 ANNA Ne beszélj, örülj, hogy így van.
 BETHLEN Minek örüljek? Mondd meg, hogy minek?... Nyakamon egy szent nő, aki görcsösen kapaszkodik. Köszönjek le a fejedelemségről, hogy ő boldog legyen valahol a hegyek alján, ahol ő boldog tudna lenni velem, ha kecskepásztor vagyok is, csak soha egy percre is el nem tűnök a szeme elől? Ennek örüljek?
 ANNA Mindenkinek megvan a maga baja.
 BETHLEN Ennyi, mint nekem, senkinek sincs... Énrám rakta isten a legnagyobb terheket.
 ANNA Mindenkire annyit rak, amennyit elbír.
 BETHLEN Mi tudnék én lenni, ha a te vidám lelkedet érezném, hogy velem repül. Henrik király nyolc feleséget próbált, hogy az igazit megjelje.
 ANNA Csak nem akarja lenyakaztatni?
 BETHLEN Meg kell értenie, hogy ez így nem maradhat... Meg kell lássza, hogy te vagy az egyetlen boldogság nekem, s adjon ide... Itt a püspök, megparancsolom, válasszanak el tőle... Ha te is így akarsz...
 ANNA Majd jön a háború, s kegyelmed megnyugszik...
 BETHLEN A háború csak akkor kell, ha a fejedelem nem bír az életével. Meg akarom őrizni ezt a kicsiny országot, mint egy pacsirta-fészket, hogy mindenki nevelje a magzatait a fészkekben... Lesz gyermekünk, Anna?
 ANNA Minek?
 BETHLEN Nem lehet benneteket megérteni... nők... asszonyi állatok... Állatok vagytok... mind... Valamit a fejetekbe vesztetek, az Isten ki nem veri a buta koponyájukból. Mért nem akarsz? Az egyik nem tud, a másik nem akar. Széttéphetlek és felfalhatlak... Megszűnsz az ujjaim között, és nem tudok beléd lelket adni, hogy úgy gondolkozz, mint én?... Mit rettegsz éntőlem?... Te ostoba... hát nem látod, hogy kiokádod magam előtted? Enni akarlak és inni

akarjak, és azt akarom, hogy együtt dobojjon a szíved és a lélegzeted velem! Az Istenedet! Hát nem érted!? Az egész életem ordít a jövő után... Engemet nem a bujaság kerget. Gyereket akarok tőled, mert szép vagy, jó vagy, gonosz vagy, Báthory vagy... Mi az Isten haragja van benned, hogy ezt megtagadod?!

ANNA A férfiak mindig az asszonyt teszik felelőssé.

BETHLEN - *megragadja Annát és az ajtó felé von* - *szolja* - Hát akkor gyere! Hát lássa, mi van... Történjen, aminek történni kell!

ANNA Mit akarsz? Őrült!

BETHLEN Téged. Odaviszlek.

ANNA Engedjen el! Tönkreteszi a nevemet.

BETHLEN A neved?... Boszorkány!... A neved?... Mi a te neved?! Ha itt maradsz velem, akkor a te neved fényes és tiszta, de ha elhagysz, akkor setét boszorkány, és semmi a kötélből meg nem szabadít... Maradj, s te vagy az ország fejedelemasszonya. - *belép Zsuzsana, Bethlen azonban nem veszi észre* - Én egy héten belül Lippát beveszem. Ennyi időm van, hogy gondolkodj. Aznap, mikor Lippa vára a kezemben lesz, te vagy szabad leszel, vagy halott! -

ZSUZSANNA Aznap, hogy Lippa vára a kezében lesz, te leszel szabad, és én a halott. - *Bethlen összerendez, int az őrnek, hogy vezesse el Annát, Anna el* -

BETHLEN Mit keresel itt?

ZSUZSANNA Egy árnyéktól rettegsz?

BETHLEN Nem rettegek... A nap nem fél az árnyéktól.

ZSUZSANNA Én a nap árnyéka vagyok.

BETHLEN A napnak nincs árnyéka.

ZSUZSANNA S mégis... van, aki fél a világosságtól.

BETHLEN Ki fél a világosságtól?

ZSUZSANNA Minden boszorkány.

BETHLEN Te vagy a boszorkány... úgy jössz, mint a kísértet.

ZSUZSANNA A lelkedben van a kísértet.

BETHLEN Mögöttem állsz, mint a döghalál.

ZSUZSANNA Csak bántás, az nekem jólesik.

BETHLEN Okos voltál, bölcs voltál és velem jöttél... Zsuzsanna, a fejedelem nem önmagáért van, hanem az országért... Isten új magot nem ad. Értsd meg: meddő vagy! Meg kell értened, hogy semmi értelme az alakoskodásnak. Semmi haszna, hogy mi kerten csak tépjük és marcangoljuk egymást... Míg te egészséges voltál és az elméd meg nem háborodott... Ami most közöttünk van, ez már nem emberi... ez már a pokol...

ZSUZSANNA Mindegy... ha az asszony rossz, azért... ha jó... akkor meg azért... mindenért az asszony a felelős.

BETHLEN Dehogy az asszony a felelős... Az asszonynak semmi felelősséget nem kell vállalni, csak egyet: hogy az urát boldoggá tegye... s ha egy asszony már nem tudja elvégezni?... Nézz rám, milyen nyomorult vagyok... mi lettem a kezeid között?... Hogy legyek így fejedelem, hogy győzzek, ha az utamba állsz? Nekem kötelességem a munkámat befejezni, ha a pokol minden ördöge rám ront is, és az élükön te...

ZSUZSANNA Szereted?

BETHLEN Kít?

ZSUZSANNA A boszorkányt...

BETHLEN Nevetség.

ZSUZSANNA Szereted?

BETHLEN Mi a szeretet?... Ha bennem volt is szeretet, az csak a tiéd volt... Zsuzsanna...

ZSUZSANNA Azon a napon, mikor kegyelmed Lippát beveszi...

BETHLEN Nem Lippáról van mostan szó!

ZSUZSANNA Keresztessy Pál, lippai várkapitány ebédre várja a fejedelmet, hogy az ostrom dolgát békességben megbeszéljék. Aznap, hogy a szülőföldemet megveszi a töröknek ajándékba, kegyelmed szabad lesz, és én halott.

6. JELENET

melynek során államférfiakhoz méltó módon, egy gőzöl-gő munkaebéd keretében rendeződik minden baj forrásának, a lippai vár tulajdonlásának kérdése

- a lippai vár ebédlőtermében -

KERESZTESSY Mikor Barbély György generálisnál valék, mondja Barbély úr: gyerekek, ez az élet s az egészség levele a hajmaleves; ne edd a sok döngőt, mert attul csak a köszvényed hizik, s a beled bántja.

PANKA Egyék má kee, mindig csak a szája jár.

KERESZTESSY Hahóó, hahóó, mikor egyszer Barbély úrnál szolgálók, behozták az öreg tésztát, s hát a vellámat emelem,

- egy hosszú hajsza van rajta... Fiatal voltam, nem merem mutatni, hogy undorodom a hajszálatul... A szakácsné talán bele tanált fésülni a téstába... Na kicsináljak, mán az egyik vége benne volt a számba, mikor észrevettem, a fogam közt a bestye haja. Ottan otton mingyán elokádtam magam.
- PANKA Ne beszéljen ilyeneket.
- KERESZTESSY Kezdtém nyelni a haját.
- PANKA Hallgasson mán!
- KERESZTESSY Nem akar vége lenni. Csiklandozta a torkomat. Még egy villával töntem a számba. Akkor vesztémre az asszony rám szól: No, Pali fiam, esznek-e a kopók? A szám tele volt, s azt vakkantom tele pófával: eszünk, eszünk, nyelvünk...
- BORA Mindig ilyeneket...
- KERESZTESSY Mi az, hát csak nem ijedsz meg egy hajszálkától?
- BORA Jaj, apám, elég volt mán.
- KERESZTESSY Mér? Nem szeretnél hajszáit nyelni?
- BORA Jaj!
- KERESZTESSY Anyád haját csak lenyeléd?
- BORA Ejnye mán no.
- KERESZTESSY Tán az enyémet én se utáltam vóna annyéra, de ott egy öreg oláasszony volt a főzőasszony, ammeg a vaját mind csak arra használta, hogy a haját kenye vele.
- PANKA Jaj, de rettenetes.
- KERESZTESSY Csak úgy csorgott róla a zsír
- PANKA Ne bánts mán azt a szegény gyereket.
- KERESZTESSY Mér? Te is utáltad vóna?
- PANKA Ejnye, apja...
- KERESZTESSY Mondom, hogy jó olajos hajszála vót. Csúszott.
- PANKA Hagyja mán kegyelme!
- KERESZTESSY Dehogy hagyom, még nincs vége. Nem is vót vége, mert az egyik vége mán jött kifele az alfelemen, a másik még mindig a tálba sült. A zsírba... Nincs abba semmi, fiatal embernek mindent meg kell kóstolni, még a vén oláasszonyok haját is...
- *öklendezik* -
- BORA Hát még ha a pervászéket kellett volna hurcolnotok, az öreg Barbély nem tudott kimenni hasa kiüresítésére, hanem volt neki pervátája a házba, s nekünk kellett egy bizonyos Macskásival cipelni. Én attól se iszonyodtam, de ez a Macskási úgy okádott, mint az eb.
- PANKA Meg van bolondulva? Ilyeneket kell ebéd alatt beszélni?
- KERESZTESSY Hahóó... Te meg mán egészen megkopaszodol.
- PANKA Ugyan, hagyjon má.
- KERESZTESSY Mán a tetvek el se tudnak bújni a fejedbe. Hahóó, hahóó...
- PANKA Jaj, Istenem!
- KERESZTESSY Hogy fogsz szeretőt tanálni?
- PANKA Itt van az ellenség a vár alatt, ked meg úgy jártatja a száját, mint egy taknyos.
- KERESZTESSY - *Bethlenre pillant* - Ellenség? Asszony-nak nincs ellenség... Ha az asszony velünk, kicsoda ellenünk, úgy-e fejedelem uram?... Odale az mind szeretőnek való!!! - *félig Bethlenre célozva* - Nem néztél még le, milyen szép magyar férfiak.
- PANKA Hát én kimegyek... Bora, ereggy ki, apád megbolondult. - *Bora el* -
- KERESZTESSY Mikor Attila király, magyarok első királya a longobárdok fővárosát ostromoltatta, egy Kálmán nevű fővitézével... Hát annak a tulajdon várnak a kapitánya egy szép özvegyasszony volt. Letekint a várból, meglátja Kálmánt, mindjárt belé szeretett. Le is izent, hogy ha feleségül veszi, neki feladja a várat. No, feladják a várat, bejön Kálmán, meg is tartották mindjárt a lakodalmat, s le is feküdtek. Éjfélkor azt mondja Kálmán: nekem elegendő volt mán a házasságból, de neked amint látom nem volt elég, hát egy új férjet kapsz. Így bizám... Éjfélbe második férjet adott a Kálmán a menyecskének, hajnalba harmadikat. Akkor aszond: No, kedves feleségem, amint látom te se tudsz jóllakni. Sorra vitézek... Közprédára bocsátotta a királynét. Másnap délbe aztán azt kérdi: Megelégedtél a hunnusokkal? Feleli a királyné: Rajta, csak rajta! Ejnó, gondolja Kálmán, most jön a tied, az igazi...hahóó, hahóó... leásatott egy nagy szál fenyőszálat az udvar közepére, s beleültette az aszszonyt, hogy a feje tetején jött ki a karó hegye. Most aztán kedvedre mulathatsz, kedves lelkem, feleség...
- PANKA Fertelmes szájú. Ilyeneket kell mostan beszélni.
- KERESZTESSY Törődnek is az asszonyok azzal milyen nagy rothadott szája van annak, aki őket ostromolja, csak egyebe rendbe legyen, igaz-e? Mi, asszony? - *Panka ki* - Na végre! Nagyságos uram, ebéd után méltóztatik egy kupa bort? - *tölt* -

BETHLEN Milyen szörnyű volna az, ha egy ember se akadna az országban, aki ellene mondana, ha egy régi magyar várat, oda akar adni a töröknek. Az volna csak a rettenetes...

KERESZTESSY Az az volna...

BETHLEN Az altorjai uradalom most vakációban van. A senkié.

KERESZTESSY A senkié...

BETHLEN A senkié... Keresztessy uram ellene van Lippa átadásának ...

KERESZTESSY Ellene...

BETHLEN Akkor...?

KERESZTESSY - *szünet után, kikelve magából* - Hát aztán hogyan gondolta kegyelmed, hogy csak úgy kiadja a pogánynak Erdély egy utolsó bástyáját, ezt a Lippát - mennyit jövedelmez az az Altorja?

BETHLEN Úgy évi ezer forint jön le róla...

KERESZTESSY Micsoda? Keresztessy Pál becsületét még maga az erdélyi fejedelem sem vásárolhatja meg. Mit mondanék a katonáimnak? Csomagoljanak, adjuk átál a várat a töröknek, se harc, se verekedés, se préda, se semmi? Meg mi az az ezer forint? Évente van?

BETHLEN Meg még ötszáz... Idebe is a mi seregünk mindenki, mint odakint, nem igaz?

KERESZTESSY A maguk ellenségük a falak, és nem azok, akik idebe vannak. Nyolcszáz.

BETHLEN Hatszáz! A mi ellenségünk nem azok, akik idebe vannak, hanem a falak a mi ellenségünk.

KERESZTESSY Hétszáz. Odakint is a mi seregünk mindenki, mint idebe, nem igaz? -*kezet szorítanak* -

7. JELENET

a derűs optimizmust nélkülöző utolsó jelenetben a dramatikusan akaratérvényesítés kiszolgáltatottjaiként szótlan szemléltői lehetünk annak, hogy miként sarlóz a végzettség

- a fejedelemasszony kriptahangulatot árasztó ravatalszerű hálósobájában -

- Zsuzsanna csukott szemmel, viaszárgára sápadtan fekszik az ágyában, mellette Péchy kancellár ül, aki a fejedelem beléptekor feláll, és sietve Bethlen elé indul -

PÉCHY Nagyságos uram! A nagyságos asszony... szörnyűség. Nem sikerült utolérnünk nagyságodat... Nagyon gyorsan történt... Saját maga ellen fordította... Isten adományát... Öngyilkos lett... Az orvosok szerint...

BETHLEN Mikor?

PÉCHY Két napja... Rögtön azután, mikor hírért vettük a nagy vitézségnek, hogy nagyságod Lippát... Az egész olyan gyorsan történt... Már nem volt mit tenni... Az orvosok azt mondják...

BETHLEN Anna?

PÉCHY Nagyságos uram... Báthory Anna kegyelmes asszony... nagyságos asszonyunk parancsára...

BETHLEN Mi lett vele? Megölte?

PÉCHY Meghalt.

BETHLEN Hogy ölte meg?

PÉCHY Megégettetett.

BETHLEN Most menj ki innen!

PÉCHY De nagyságos uram, az orvosok szerint...

BETHLEN Most menj ki! - *Péchy még valamit mondana* - Azt mondtam, menj ki!!! - *Péchy tétován ki, hosszú szünet, Bethlen letérel* - Még a halálodban sem tudtál hűtlen lenni magadhoz. Cselédek voltak mind. Ez is, az is. De ha egy cselédet emelek magamhoz, az is jobb lett volna nálatok. Az hamarabb tudott volna királynő lenni mellettem. Mi hiányzik minden nőtől, ami benne van minden férfin? Ha nő, tudjon szülni. Enélkül a nő cifra bábu, az ember megunja, elveti. Csak az anyját nem unja el soha a férfi. Az anya az igazi királynő az életben, mert a gyermekének alázatos cselédje.

ZSUZSANNA - *hosszú szünet után váratlanul kongó hangon megszólal* - Este lett...

BETHLEN - *rémülten néz a halottnak hitt asszonyra* - Zsuzsanna!

ZSUZSANNA S te nem változtál...

BETHLEN - *hosszú szünet után* - Nincs itt szabadság, nincs itt irgalom, nincs itt kegyelem, nincs élet. Minek ez az egész, ha nincs utánam senki... Ha Isten velünk?... Kicsoda? Kicsoda velünk?...

ZSUZSANNA Egyedül én.

VÉGE